

Avrupa'da Geçen Yüzyıllarda Gayri Hıristiyan Cemaatler – 20.yy'den itibaren Müslümanlar Açısından

Alexander Görlach

Giriş

İslam dini, Avrupalının bilincinde yeni bir olgudur. İş aramak üzere yola çıkanlar 20. yy.ın 60'lı yıllarında yaşadıkları göç hareketleri esnasında geldikleri Eski Dünya'ya kendi inançlarını da birlikte getirdiler. Bugün artık Batı Avrupa ülkelerinde Türk ve Arap kültür çevrelerinden gelen Müslümanların üçüncü kuşağı yaşamaktadır; İslam dini bu ülkelerde günlük realitenin bir parçası haline geldi, son dört yılda İslam dünyası ve Müslümanlarla ilgili çalışmalar arttı, şimdilerde ise Fransa, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde çok kültürlü bir toplum projesi son buldu. İslam dini Avrupa kültürü ve Avrupa ruhu ile uyuşmadığı ileri sürülen, kısmen tehdit edici bir realite olarak algılandı.

Bu sunumumda Batı Avrupa'daki İslami cemaatlerle ilgili temel bilgiler vermek istiyorum. Bunu yaparken üç hususa değinmek istiyorum:

1. Avrupa'nın neresinde ne kadar Müslüman yaşamaktadır?
2. Müslümanlar Avrupa'da yaşadıkları çevreyi nasıl algılamaktadır? Çoğunluk toplumu denilen toplum Müslümanları nasıl algılamaktadır?
3. Avrupalılar İslam dinine mensup vatandaşlardan ne gibi taleplerde bulunmaktadırlar?

Bu soruların cevaplandırılmasıyla birlikte, geçen yüzyılın 60'lı yıllardan itibaren toplumsal birlikteliğin hangi unsurlarının İslami cemaatler için önem kazandığı ve bu temele dayalı olarak İslami cemaatlerin çoğunluk toplumu denilen toplumla olan birlikteliklerinin nasıl şekillendiği konusu açıklığa kavuşacaktır.

1. Eski Dünya'nın neresinde ne kadar Müslüman yaşamaktadır?

Fransa'da halen Mağrib ülkelerinden gelen 5,5 milyon civarında Müslüman yaşamaktadır ve Fransa'daki anlayışa göre bunlar Fransızca'yı konuşmaya başladıkları andan itibaren Fransız olarak değerlendirilirler. Sayılarının 5 milyon olduğu tahmin edilen bu Müslümanlarla birlikte Fransız-İslam cemaati Eski Dünya'daki en büyük İslami cemaattir. Konuşulan ortak bir dilin entegre edici gücü küçümsenemez. İçinde barındırdığı 3,5 milyon Türk kökenli Müslüman'la Avrupa'nın ikinci büyük İslami cemaatine sahip olan Almanya'da Türklerin birçoğunun 40 yıldan beri bu ülkede yaşayıp da hala hiç ya da yeterince Almanca bilmediklerinden yakınılmaktadır. Fransa'nın sömürgeci politikası 1798'den beri Kuzey Afrika bölgesi üzerinde öylesine etkili oldu ki Almanya ile karşılaştırıldığında kültürel çeşitlilikle ilgili alan bilgisi, araştırılmamış bir alan değildi. Tahminlere göre birkaç on yıl sonra Fransızların yarısı İslam inancına mensup olacak. Fransa'da yakın geçmişte yaşanan olaylar, buradaki yabancıların Fransızca konuşur hale getirilmeleri otomatik olarak bu kişilerin

entegre olması sonucunu doğurmadığını göstermiştir. Fransa'da nüfusun %85'i Katolik'tir, sayı olarak belirtmek gerekirse yaklaşık 50 milyon.

İspanya'da halen bir milyon Müslüman yaşamaktadır; bunların 700 bini meşru, 300 bini gayri meşru yollardan bu ülkeye girmiştir. İspanya'daki göçmenlerin %90'ı Fas kökenlidir. Karşılaştırma için: İspanya'da 37,1 milyon kişi Katolik'tir, bunlar toplam nüfusun %93,6'sını teşkil etmektedir. İtalya ise katı bir göçmen politikası takip etmekte ve Kuzey Afrika'nın Müslüman kesiminden gelen göçmenlere hemen hemen hiç izin vermemektedir. toplam sayılara bakıldığında Müslüman nüfusun oranı düşüktür. En azından Stuttgarter Zeitung'da (Stuttgart Gazetesi) Eylül 2004'te yayınlanan bir istatistik bunun böyle olduğunu belirtmektedir. Burada da Hıristiyanlık dini ile ilgili bir karşılaştırma rakamı verecek olursak: 55 milyon İtalyan vaftiz edilmiş Hıristiyan'dır ve bunlar nüfusun %97,7'sini teşkil etmektedir.

Almanya'da halen 3,5 milyon civarında Müslüman yaşamaktadır; 2020 yılına kadar bunların sayısı 7 milyonu bulacak. Bu demektir ki Müslümanların genel nüfus içinde %3,8 olan bugünkü oranı o tarihte %8,8'e çıkacak. Böylece Stuttgart gibi kentlerde nüfusun yarısı İslam inancına mensup olacak. Şu anda Almanların %63,9'u ya Katolik kilisesi ya da Protestan kilisesine mensuptur – ülkenin doğusundaki Demokratik Almanya rejimleri Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar Hıristiyanlığa baskı uyguladığı ve bu ülkede kiliseye üye olmak dezavantaj getirdiği için diğer Avrupa ülkelerine oranla Almanya'da Hıristiyanların oranı düşüktür. Örneğin bugün Dresden'de ancak her beş kişiden biri vaftiz edilmiş bir Hıristiyan'dır. Köln kentinde düzenlenen Dünya Gençlik Günü ve geçtiğimiz Nisan ayında vefat eden Papa II. Jean Paul'ün şahsiyeti de Almanya'da yankısız kalmadı. Köln Başpiskoposluğu, Dünya Gençlik Günü etkinliklerinin yapıldığı Köln, Bonn ve Düsseldorf kentlerinde vaftiz yaptıran yetişkinlerin sayısında ve Roma-katolik kilisesine yeniden katılımlarda rekor sayılara ulaşıldığını tespit etmiştir.

Batı Avrupa ülkelerinde toplam 12.083.000 Müslüman yaşamaktadır. Kuzey Avrupa'da bunların sayısı 422.040, Güney Avrupa'da 1.704.000'dir. Güneydoğu Avrupa'da ise 6,8 milyon kişidir.

Bütün dünyada bu konudaki gelişmeye bir göz atacak olursak: Bugün 1,3 milyar insan İslam dinine mensuptur ki bu rakam dünya nüfusunun nerdeyse %25'ine denk gelmektedir; 2050 yılında bu sayı bütün dünya nüfusunun 1/3'üne ulaşacaktır. Karşılaştırılacak olursak: 1980 yılında bu oran %18'di.

2. Müslümanlar Avrupa'da yaşadıkları çevreyi nasıl algılamaktadır? Çoğunluk toplumu denilen toplum Müslümanları nasıl algılamaktadır?

Avrupa'daki İslami cemaatler hakkında yeknesak bir manzara çizmek mümkün değildir. Yani burada İslami cemaatlerden basitleştirilmiş şekilde ve maddeler halinde bahseden bir kısa anlatım söz konusudur. Almanya'daki kültür cemaati hem Federal Almanya'daki, hem de Avrupa'nın geri kalan kısmında faaliyet gösteren Arap kültür cemaatlerinden farklıdır.

Üst düzeyde ilişkileri bazen önyargılar belirler: Örneğin Müslümanlardan Avrupalıların özgürlükçü ve inançsız oldukları duyulurken, Avrupalılar da İslamı gerici ve terörü teşvik edici şekilde yargılamaktadırlar.

Almanya'daki İslami cemaatlere bir bakış: Almanya'da gezici imamlar camilerde Batı'nın müflis yaşam tarzını ve Hıristiyanlığı eleştirmektedirler; özellikle de Avrupa toplumlarındaki Hıristiyanların çocuksuzluğu bu kültürün çöküşünün bir göstergesi olarak görülmektedir. Ayrıca homoseksüel ilişkilere imkan veren mevzuat da bu eleştirilerden nasibini almaktadır.

Fakat yine de teknik modern çağın getirdikleri Müslümanlar için bir zorluk teşkil etmemektedir, şeriatın özel hükümlerinin – en azından kendileri için – geçerli olan yasal norm olarak tanınmasını istemektedirler. Müslüman kız çocuklarının spor derslerine veya sınıf gezilerine katılmaları sürekli olarak sürtüşme konusu olmaktadır. Başörtüsü, seküler toplumlarda sürekli gündemde dururken, İslami cemaatlere Avrupa'ya İslam'ın gelişinin ve İslam'ın Müslümanlar için günlük yaşamda uyulacak bir kural olma konusundaki meşru talebinin bir işaretidir.

Özellikle de İslam dünyasından gelen göçmenlerin üçüncü kuşağında aşırı dindarlık ve çoğunluk toplumundan izole olma eğiliminde bir artışın gözlemlenmesi dikkat çekmektedir. Kısmen seküler aile ortamını protesto, kısmen de genç olarak ilişki içinde buldukları gruba olan inançlarından dolayı bu gençler radikal-tutucu İslam'a yönelmektedirler. Yeterli eğitime sahip olmadıkları için herhangi bir iş sahibi olamayan gençler arasında bu Yeni Dindarların sayısı artmaktadır.

Almanya'daki Türk kökenli Müslümanların çoğunluğu Federal Almanya'nın siyasi yetkililerinden (okullara) İslami din dersinin konulmasını ve (öğrencilerin) buna uygun ibadet mekanlarında bir araya gelme imkanının sağlanmasını talep etmektedirler. Müslümanların bu iki temel isteği Almanların büyük çoğunluğu tarafından da desteklenmektedir. Müslümanlar, devletin muhatabının kim olacağı ve okullarda İslam dini olarak neyin öğretileceği konusunda kendi aralarında anlaşamadıkları için devlet okullara din dersi konulmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Birçok cami inşaatı projesinde cemaat yetkilileri aşırı taleplerde bulunmakta ve yapacakları caminin birçok minareli ve kubbeli ve o civarda kiliseler ve merkezi binaların yanında en yüksek bina olmasını ve de ezanın açıktan okunmasını istemektedirler.

Kuzey Hessen Eyaleti'nde bulunan ve 100 Müslümanın mezarlığın yanındaki tepede çift minareli ve kubbeli bir cami yaptırmak istedikleri bir kasaba olan Schlüchtern bu konuya bir örnektir. Kentin manzarası bundan sonra İslam geleneklerine uygun olarak İslamın hakimiyetinde olacaktı. Kentte yaşayan 18.000 Hıristiyan buna izin vermedi ve protesto etti.

3. Avrupalılar İslam dininden ne gibi taleplerde bulunmaktadırlar?

Avrupa toplumları çoğulcu toplumlardır. Birlik içerisinde insanların hangi dine mensup oldukları konusunda haklar ve yükümlülükler verilmez. Gerçekten de

anketlere göre Avrupalıların %70'i doğrudan Hıristiyanlık değerlerini benimsemiş olsalar da bu onların hepsinin hararetle kiliseye gittikleri anlamına gelmez. Federal Almanya'nın doğu kesimi için olduğu gibi genişlemiş Avrupa Birliği içinde de Demir Perde arkasında bulunan ülkelerde Hıristiyanlığın zulüm ve baskıya maruz kaldığı ve bunun da kilise müdavimlerinin cezalandırılmasına yol açtığı söylenmektedir. Sivil ve çoğulcu bir toplumda Hıristiyanlığı benimseyenlerin yanında agnostikler, ateistler, dinin gereklerini yerine getirmeyenler ve dine ilgisiz olan insanlar da bulunmaktadır. Bu tutumların hepsi meşrudur.

Avrupa'nın sivil toplumlarının, kökeni Hıristiyanlık dinine dayanan davranış ilkeleri talep ettikleri gerçeğine rağmen dinin daha doğrusu kilisenin, sivil toplumun üstünde ve onun yerine geçen bir toplum sistemine adını verebilme ve onu değiştirebilme gibi bir talebi ve beklentisi yoktur. „Al-islam huwa al-hal", „Çözüm İslamdır" şeklindeki bir cümleyle Arap İslam dünyasında belirli gruplar tarafından sivil ve demokratik devlet biçiminin aksini talep eden bir anlayış Hıristiyanlık inancına yabancı bir anlayıştır. Örneğin şimdilerde Avrupa'da İslama yöneltelen ilk ve en genel soru, İslam'ın, Avrupa kıtasının çoğulcu ve akla dayalı modern sistemiyle uyuşup uyuşmayacağı sorusudur. Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi başkanı Nadeem Elyas'ın "Müslümanlar azınlık oldukları müddetçe demokrasi içinde yaşayabilirler" şeklindeki sözleri gibi sözler İslamın çoğulculuğa uygunluğuna olan güveni hiçte artırıcı ifadeler değildi.

Diyanet İşleri başkanı Prof. Ali Bardakoğlu, Konrad Adenauer Vakfı ve Goethe Enstitüsü'nün Kasım 2004'te İstanbul'da düzenledikleri bir konferansta "Kur'anın metni sınırlı, oysa dünya sınırsızdır" ifadesini kullanmış ve bununla İslam kurallarının güncel yaşama uyarlanmasının zaruretini gerekçelendirmiştir. "Modern çağ, özellikle günlük yaşamla ilgili sorunlarda kendini gösteren bir durumdur. İslam ise bu tür değişimle baş edebilecek durumdadır." Buraya kadar her şey güzel. Ama Bardakoğlu konuşmasının devamında modern çağın aydınlanma ile aynı anlama gelmediğini belirterek "Aydınlanma, Avrupa'da dinin önüne geçmiştir" diyerek bunun özellikle Anglikan kilisesinin bugün "homoseksüelliği artık günah saymayıp aksine eşcinselleri ruhban yapmasından" belli olduğunu belirtmiştir. Bardakoğlu Türkiye için böyle bir aydınlanma istemiyor. Bardakoğlu'nun bu sözleri sarf ettiği konferans, Almanya'da yapılan ve Federal Almanya eski başbakanı Gerhard Schröder'in yaptığı bir konuşmada "Müslümanlar Aydınlanma döneminin değerlerini benimsemek zorundadırlar" dediği bir etkinliğin hemen ardından gerçekleşmişti. İşte kanaatimce İslami kültür ile Batı kültürü arasındaki uçurum burada kendini göstermektedir.

Bütün Avrupa toplumlarının müşterek arzusu, Müslümanların izole olarak kendi mahallelerinde İslam geleneği ölçülerine göre yaşamaları değil, aksine vatandaş olarak – ki bu kavram da Avrupa'da çıkmış modern bir kavramdır – kamu refahına katılmaları ve bütün toplum üyelerinin müşterek ideallerinden yükümlü olarak bu kamu refahı için çalışmaları ve de toplumun varlığı ve gelişmesi için birlikte çalışmalarıdır. Aksine Müslümanlar, Müslüman olmayı bıraktıklarında bu müşterek çalışma gerçekleşmez. Sivil toplumun oluşmasında bir dini motivasyonun olması tamamen doğaldır ve Hıristiyan kiliselerinde bu konuda

yeterince örnek mevcuttur. Şimdiki tecrübeler – örneğin (daha 2005 sonbaharındaki olaylardan önce) İslam yasalarının bütün mahallelerde baskın olduğu ve devlet yönetiminin artık bütün kapsamıyla sağlanamadığı Fransa'da – İslam'ın bu yöndeki başarısına güveni sarsmaktadırlar. Örneğin Almanya'da yayınlanan "Die Welt" adlı bir günlük gazete 1 Ocak 2005 tarihli nüshasında "Fanatikler hücumda" köşesinde Fransa'daki bazı okullarda Müslümanların "Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar için ayrı tuvaletler" yaptıklarından bahsediyordu.

Diğer örnekler: İtalya'daki bir hastanede bir hastanın oğlu annesini ziyarete gittiği hastanede Hz. İsa'nın çarmıha gerilişini temsil eden heykeli duvardan söküp pencereden dışarı attı. Bu olay ülke çapında şaşkınlıkla karşılandı ve İslam'ın imajını güçlendirecek bir olay şeklinde de algılanmadı. Kahire'de Müslüman kız çocuklarının eğitildiği Hıristiyan okullarından Avrupa'ya buna benzer olayların haberleri gelmektedir. Geçen yıl rahibelerin odalarından haç işaretleri sökülerek üzerlerine tükürülmesi gibi nahoş hadiseler yaşandı (Müslüman öğrencilerin dini inancına saygıdan ötürü sınıflarda haç işareti asılmamaktadır) ve sınıf tahtasında "Bütün Hıristiyanlara ölüm" yazısı vardı.

Bu tür sarsıcı münferit örneklerden dolayı Avrupalıların İslam'a yönelttikleri soru, İslam'ın, çoğulcu bir toplumda birçok enstrüman arasında bir keman çalmaya hazır olup olmadığı, veya diğerlerinin kendisine – bir solist olarak– eşlik edebildikleri takdirde mi ancak memnun olacağı sorusudur.